

HZ. PEYGAMBER'İN HASTALIĞINDAN KURAN'IN CEMİNE KADAR MEYDANA GELEN BAZI OLAYLAR ÜZERİNE MÜLAHAZALAR

Özet

Bu çalışmamızda Hz. Peygamber'in vefatı öncesi ve sonrası meydana gelen bazı olaylar üzerinde tahliller yapmak istiyoruz. Bu dönemdeki olaylara gerek övgü amaçlı gerek siyasi bir düşünceyi destekleme amaçlı ilaveler yapılmıştır. Burada onun vefatı sırasındaki bütün olayları değerlendirmekten çok, abartılı ve gerçekte olmadığını veya yanlış yorumlandığını düşündüğümüz olaylara temas edeceğiz. Bunlar ana başlıklar halinde Üsame Ordusu, Hz. Peygamber'in hastalığı, Kırtas hadisesi, Hz. Ömer'in tutumu, Kur'an'ın toplanması gibi konulardır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber'in Vefatı, Kırtas Olayı, Kur'an'ın cemi, Hastalık.

THE EVALUATIONS ON TO SOME EVENTS THAT HAPPENS UNTİL FROM İLLNESS THE HOLY PROFHET TO BE COLLECTED OF KORAN

Abstract

İn this study, we want to some evolations that happens before and after death the holy prophet. There are some additions both praise and for the purpose of political in this periots. İn the here, we will not mention all events in this death periots and we will mention that exaggerations, not truth and wrong commets in this periots. These subjects in case of main tittle, The Army of Osama, The illness of the Holy Prophet, The event of kirtas, The attitude of Omar, collected of koran.

Key Words: Death of the Holy Profhet, Event of Kirtas, Collected of Koran, İllness of the Holy Prophet.

Giriş

Bu çalışmamızda Hz. Peygamber'in vefatı öncesi ve sonrası meydana gelen bazı olaylar üzerinde tahliller yapmak istiyoruz. Bu dönemdeki olaylara gerek övgü amaçlı gerek siyasi bir düşünceyi destekleme amaçlı ilaveler yapılmıştır. Burada bütün olayları değerlendirmekten çok, abartılı veya yanlış yorumlandığını düşündüğümüz olaylara temas edeceğiz.

Üsame Ordusu

Üsame Ordusu'nu Hz. Peygamber, hastalığa tutulmadan önce hazırlamış ancak hastalığı sebebiyle gönderilmesi Hz. Ebubekir döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu ordunun içinde -gerçi bir kısım kitaplar genel ifade kullandıkları için¹ bahsetmese de- Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in² de olduğu,³ Hz. Ebubekir'in halife olunca Hz. Ömer'i yardımcı olarak yanında bıraktığı bildirilir.⁴

Bazı müellifler, "Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin Medine'de bırakıp, Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer'i ordu ile göndermesi sebebiyle, vefatı sonrası Hz. Ali'yi halifelığe bırakmak istediği ve ikisini Medine'den uzaklaştırdığı" şeklindeki Şia'nın geliştirdiği düşünceler dolayısıyla olsa gerek, Hz. Ebubekir'in zaten namaz imamı olduğunu, Hz. Ömer'in ise

¹ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Beyrut, 1994, VII, 555; Taberî, *Tarihu'l-Ümemü ve'l-Mülük*, Beyrut, 1995, II, 224.

² Vakıdi, *Kitabu'l-Meğazi*, Beyrut, 1984, 1118.

³ İbn Sa'd, *et-Tabakatu'l-Kübra*, Beyrut, 1985, II, 190.

⁴ Belazurî, *Ensabu'l-Eşraf*, Dımeşk, 1997, I, 465.

orduya katıldığından kesin olarak emin olunamayacağını belirtip, bu sebeple bu rivayetlerin asılsız olduğunu ileri sürerler.⁵

Ancak sırf bir grubun görüşünü destekleyecek diye bir rivayeti reddetmeye gerek yoktur. Çünkü Üsâme Ordusu'nun hazırlanması, Hz. Peygamber'in hastalığından öncedir ve böyle bir düşünceye ihtimal bırakmamaktadır.⁶ Ayrıca böyle bir davranış ilk de değildir. Hz. Peygamber, bundan önce de Ebu Ubeyde b. Cerrah komutası altında ve içlerinde Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in de bulunduğu bir birliği sefere göndermişti.⁷

Bu sebeple Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in bu orduya katılmadığı gibi bir düşünceye ve zorlama yoruma gerek yoktur. Doğrusu ikisi de orduya katılmak üzere hazırlanmışlar, ancak Hz. Peygamber'in vefatı sebebiyle biri halife olmuş, diğeri de onun yardımcısı olunca sefere katılamamışlardır.

Hz. Peygamber'in Hastalığı

Hz. Peygamber'in vefatıyla sonuçlanan hastalığının ne kadar sürdüğü konusunda ihtilaflar bulunmaktadır.⁸ Rivayetler, genel olarak hastalığının 13 gün sürdüğünü belirtirler.⁹ Hz. Peygamber'in vefat ettiği tarih de net olarak ortaya konamamıştır. Mevlana Şibli, bu konuda gelen farklı rivayetleri incelemiş ve uzun mütalaalarda bulunmuştur. Mütalaalarında bu konuda gelen rivayetlerin bir kısmının Hicri takvime uymadığını ortaya koymuş ve rivayetler arasından nihayet Hicri 11. senenin Rebiulevvel ayının birinci günü vefat ettiği şeklindeki rivayeti tercih etmiştir.¹⁰

Hz. Peygamber'in kaç yaşında vefat ettiği konusunda bilginler arasında ihtilaflar bulunmaktadır. Bazı kaynaklar 60 yaşlarında vefat ettiğini bildirirken,¹¹ genel kanaat onun 63 yaşında vefat ettiği yönündedir.¹² Hz. Peygamber'in öldüğü günün Pazartesi olduğu¹³ ve Çarşamba günü defnedildiği belirtilir.¹⁴

Kırtas Hadisesi

Rivayetlere göre; Hz. Peygamber'in hastalığı sırasında “*Bana bir kâğıt (Kırtas) getirin. Size uyguladığınızda sapıtmayacağınız bir şeyler yazdırayım.*”¹⁵ demiş, ancak gelişen olaylar sebebiyle bu yazıyı yazdırmak mümkün olmamıştır. Bu durum, İslam Tarihi boyunca Şia ve Ehl-i Sünnet arasında polemik konusu yapılmıştır. Hz. Peygamber'in bu sözü, Şia'ya: “*Hz. Peygamber kendinden sonra halife olarak Hz. Ali'yi tavsiye edecekti.*” düşüncesine ve iddiasına sevk ederken,¹⁶ Ehl-i Sünnet ise: “*Hz. Peygamber bir gün dedi ki: “Bana kâğıt getirin benden sonra kimin başınıza geçeceğini yazayım.” diye emredecektim; fakat ahabım Ebubekir'den başkasını halife olarak seçmez diye bu işten vazgeçtim.*”¹⁷ şeklindeki rivayetlerle karşı atağa geçip hilafetin Hz. Peygamber tarafından Hz. Ebubekir'e verildiğini ispata çalışmıştır. Esasen bu tür rivayetlerin siyasi gayretlerle uydurulduğu “Halifelik Tarihine Giriş” adlı eserimizin ilgili bölümünde¹⁸ izah edildiği için bu kadar bilgiyle iktifa ediyoruz.

⁵ Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, Çev: Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1978, I, 517, Süleyman Nedvi'ye ait dipnot.

⁶ Şibli, I, 517, eseri sadeleştiren Osman Zeki Mollamehmetoğlu'na ait dipnot.

⁷ Vakıdı, 770.

⁸ Ekrem Ziya Umeri, *Medine Toplumuna*, Çev: Nurettin Yıldız, İstanbul, 1988, 301.

⁹ Belazurî, I, 657.

¹⁰ Şibli, I, 517 vd.

¹¹ Buhari, libas, 68.

¹² İbn Hanbel, *Musned*, I, 236.

¹³ Taberi, II, 232.

¹⁴ Belazurî, I, 634.

¹⁵ İbn Sa'd, II, 242.

¹⁶ Bkz. Ethem Ruhi Fiğlalı, *İmamiye Şia'sı*, İstanbul, 1984, 18 vd.

¹⁷ İbn Sâd, III, 180; Belazurî, I, 633; Buharî, Ahkâm, 51; Müslim, Fedailü's Sahabe, 10.

¹⁸ Mehmet Azimli, *Halifelik Tarihine Giriş*, Konya, 2005, 63.

Siyasi gerekçelerle üretilen malzeme bununla da kalmamıştır. Hz. Peygamber'in hastalığının son günlerinde¹⁹ minbere çıkıp: “mescitteki bütün kapıların kapatılmasını sadece Ebubekir’in mescide açılan kapısının açık bırakılmasını”²⁰ istediği aktarılarak²¹ bunun Hz. Ebubekir’in hilafeti için işaret olduğu şeklinde Şia karşıtı düşünceler geliştirilmiştir.²² Mescidin her sahabenin evine açılan kapısı olmadığı bir yana, rivayetin sebebi Abbas tarafından sorgulandığından olsa gerek Hz. Peygamber: “*Ey Abbas! Ben ne kendiliğimden açtım, ne de kendiliğimden kapattım!*”²³ şeklinde izah edilemeyen tuhaf bir açıklama yaptığı aktarılır. Bunlar Hz. Ebubekir’i ön plana çıkarabilmek için Hz. Peygamber adına uydurulan rivayete kılıf bulmaya yönelik aktarımlar olmalıdır.

Yine aynı hutbesinde Hz. Peygamber: “*Şanı yüce olan Allah, bir kulunu dünya ziyneti ile kendi katındaki nimetler arasında muhayyer bıraktı. O kul da ahireti, Allah katında olanı seçti.*” şeklindeki sözünün maksadını sahabe içinde Hz. Ebu Bekir’den başka hiç kimsenin anlayamadığı ve Hz. Ebu Bekir’in ağlamaya başlaması üzerine sahabe şaşkınlıkla onun ağlamasını sorguladıkları belirtilir.²⁴ Hâlbuki Hz. Peygamber'in vefat edeceğini birçok sahabe biliyordu. Abbas, bu sebepten dolayı Hz. Ali’ye Hz. Peygamber’in vefat edeceğini emirliği talep etmesini istemişti.²⁵ Ensar, Hz. Peygamber vefat eder etmez hiç beklemeden Sakife’de toplanmıştı. Bu tür aktarımlar daha çok Hz. Ebubekir’i ön plana çıkarmaya yönelik olup, onun hilafete daha layık olduğunu ispat amaçlı olmalıdır.

Ayrıca Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile özel baş başa bir konuşmak yapmak istemesi,²⁶ Hz. Osman’a gizli bir şey söylemesi gibi rivayetler muhtemelen ya Şia’nın veya Emevilerin haklılığını, dolayısıyla Cebriyecilerin haklılığını ispata yönelik rivayetler olmalıdır.²⁷ Esasen bütün bunlar mezhepsel gayretle Hz. Peygamber’i konuşturma sonucu ortaya çıkan çelişkileri izah etmeye yönelik çabalardan başka bir şey değildir.

Yine Hz. Peygamber'in son günlerinde ashabına: “*Ensar konusunda Allah’tan sakınmanızı ve onlara karşı iyi davranmanızı tavsiye ederim. Onların hakkını tanıyınız! İyi biliniz ki, Ensar cemaati gitgide azalacaklar, hatta yemek içindeki tuz gibi olacaklar!*”²⁸ şeklindeki sözü dikkat çekicidir. Bu söz muhtemelen sonraki dönemlerdeki Ensar’ın siyaseten devre dışı bırakılması ve Kureyş’in bütün bürokrasiyi ve rantı ele geçirip, Ensar’ın hizmetlerinin unutulması sebebiyle Hz. Peygamber’in dilinden bu durumun tenkit ettirilmesinden ve sonraki yıllardaki siyasi gelişmelerin rivayetlere yansımından başka bir şey değildir kanaatindeyiz.

Herkesin İlaç İçmesi

Hz. Peygamber’e vefatı ile sonuçlanan hastalığı sırasında baygın halde iken iyileşmesi için, istemediği halde zorla ilaç içirilmesi üzerine, ayıldıktan sonra amcası Abbas’a²⁹ hürmeten onu hariç tutarak³⁰ bu ilaçtan herkese zorla içirtmiştir.³¹ Hatta bundan oruçlu olan zevcesi bile kurtulamamıştır.³²

¹⁹ Belazurî, I, 637.

²⁰ İbn Hişâm, VII, 569.

²¹ Taberi, II, 227.

²² Köksal M. Asım, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1987, XVIII, 74.

²³ İbn Sa’d, II, 228.

²⁴ İbn Sa’d, II, 231.

²⁵ İbn Sa’d, II, 245.

²⁶ Adnan Demircan, *Gadiri Hum Olayı*, İstanbul, 1996; Azimli, 66.

²⁷ İbn Hanbel, I, 356; Bkz. Köksal, XVIII, 30; Azimli, 111.

²⁸ İbn Hişâm, VII, 570.

²⁹ Taberi, II, 229.

³⁰ İbn Hişâm, VII, 571.

³¹ Belazurî, I, 637.

³² İbn Sa’d, II, 235.

Bu rivayet, Hz. Peygamber'in insanî yönünü göstermesi açısından en güzel örneklerden biri olarak verilebilir. O, bir insandı, bayılıyordu, ayılıyordu, kızılıyordu ve burada olduğu gibi kendi iyiliği için yapılan bir muameleye karşı çok sert tepkiler verebiliyordu. Esasen onun hayatının bu yönleri saklandığı, ortaya çıkarılmadığı zaman örneklik zemininden de uzaklaştırılmış olmaktadır.

Hz. Peygamber Kimin Kucağında Vefat Etti?

Şia ve onlara muhalefet edenler arasındaki tartışmaların nasıl Hz. Peygamber'in sözleri ile ispatlanmaya götürüldüğünün örneklerinden bir kısmını yukarıda vermiştik. Şimdi vereceğimiz tartışma da bunlardan bir örnektir. Hz. Peygamber'in eşlerinden izin alarak hastalığını Hz. Aişe'nin odasında geçirdiği net bir durumdur. Hz. Peygamber, 13 günlük bir hastalıktan sonra Hz. Aişe'nin odasında başı Hz. Aişe'nin göğsünde iken vefat etmiştir.³³

Ancak Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'ye karşı savaştığı bir kadın olan Hz. Aişe'nin kucağında, vefat etmesine gönülleri razı olamayan Şia taraftarlarının gayretiyle olsa gerek: "*Hz. Peygamber'in başı, Hz. Ali'nin kucağında iken ruhu kabzedilmiştir.*"³⁴ şeklinde rivayetler üretilmiştir. Bunlar, kişinin rakibini kötümeye kendi liderini de yüceltmeye yönelik uydurmalarından başka bir şey değildir. Esasen Hz. Ali'nin bu tür şeylerle yücelmeyeceği, Hz. Aişe'nin de bu tür şeylerle alçalmayacağı bilinmelidir. Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'i yıkaması³⁵ bile ona yeterdir.

Hastaya Dua

Hz. Peygamber'in, vefatıyla sonuçlanan hastalığı sırasında şifa için dua etmediğini görüyoruz. Hatta kendi kendini kınayarak: "*Ey Nefs! Sana ne oldu ki, her sığınılacak yere sığıntıyor, her şeyden medet umuyorsun?!*" diyordu.³⁶ Kendisine dua eden eşi Hz. Aişe'ye: "*Üzerimden elini kaldır! Bu okuman bana yarar vermez! Ben müddetimi bekliyorum.*" demişti.³⁷

Hz. Peygamber'in buradaki tavrı, duanın gereksizliği anlamında değil, duanın hayatta bir şeyleri değiştiremeyeceğini, sadece olsa olsa dua eden kişilere pozitif bir duygu ile faydası olabileceğini göstermektir. Esasen dua, Allah'ın kullarından istemiş olduğu kulluk araçlarından birisidir. Kul, dua ile onun yüceliğini kabullenir. Bu yüzden Allah şöyle buyurmaktadır: "*De ki: "Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?"*"³⁸ Bu anlamda bir ibadet eylemi olarak dua, diğer ibadetlerde olduğu gibi eylemi yapan kişi açısından bir iç huzuru sağlamakta, kişiyi pozitif bir düşünce ile motive etmektedir. Günümüzde hastalar üzerinde yapılan modern araştırmalarda da dua eden hastaların daha erken iyileştikleri sonucuna varılmıştır.³⁹ Bu da bunun güzel bir göstergesidir.

Peygamberlik Mührünün Kaldırılması

Daha önce yayınladığımız bir çalışmamızda mühür konusunda bilgi verdiğimizden⁴⁰ burada meseleye kısaca değinmek istiyoruz. Mührün, Hz. Peygamber'in sırtında güvercin yumurtası, küçük bir elma gibi veya sol omzunda, kıllı, ten renginde kan alma aletinin izi gibi olduğu bildirilir.⁴¹ Kimi müellifler bu konuda sahih bir rivayet olmadığını belirtirler.⁴² Ayrıca mühürün net olarak ne şekilde olduğu da tam belli değildir. Ne Hz. Peygamber'den ne de onu devamlı gören eşlerinden bu konuda bir aktarım söz konusudur. Muhtemelen Hz.

³³ Belazurî, I, 650.

³⁴ İbn Sa'd, II, 263.

³⁵ İbn Sa'd, II, 277.

³⁶ İbn Sa'd, II, 257.

³⁷ Belazurî, I, 640.

³⁸ Furkan, 77.

³⁹ Ali Şeriatî, *Dua*, Çev; Kerim Güney, İstanbul, 1993, 48.

⁴⁰ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okuma*, Ankara, 2008, 64.

⁴¹ İbn Hişâm, II, 142.

⁴² Bkz. Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, İstanbul, 2001, 128.

Peygamber'in sırtında bulunan bir et beni, insanlar tarafından böyle algılanmış veya bu tür rivayetler "daha önceki peygamberlerin sırtındaki nübüvvet mührü (!) gibi son peygamberin de sırtında bu mühürden vardır" şeklinde israiliyata dayalı bilgilere göre uydurulmuş olmalıdır.⁴³

Rivayetlere göre; Hz. Peygamber'in sırtında bulunan nübüvvet mührü, vefat ettiği zaman yok olmuştur.⁴⁴ Bu anlatıma göre; peygamberliğin bittiği ortaya konulmuş olmaktadır.⁴⁵ Hatta Müslümanlar Hz. Peygamber'in vefat edip etmediği konusunda ihtilafa düşerek: "*Peygamberinize bir bakınız! Kendisi, bu durumu ile göğe urûc ettirilmiş olabilir!*" dediler. Cesedi inceledikten sonra: "*Nasıl ölmüş olabilir ki?! O, bizim üzerimize şahit dikilecek, biz de insanların üzerine şahit olacağız! Hayır! Vallahi o ölmemiştir! Fakat İsa b. Meryem gibi semaya kaldırılmıştır, geri dönecektir!*" demişler ve "*Ölmüştür!*" diyenleri tehdit etmişler.⁴⁶ Hz. Âişe'nin evinin içinde ve kapısının önünde: "*Onu gömmeyiniz! Çünkü Resûlullah Aleyhisselam ölmemiştir!*" diyerek seslenmişler.⁴⁷ Hz. Osman da: "*Resûlullah Aleyhisselam ölmemiştir! Fakat İsa b. Meryem Aleyhisselam gibi semaya ref'olunmuş, kaldırılmıştır!*" diyormuş.⁴⁸ Bunun üzerine Esmâ bt. Ümeys, Hz. Peygamber'in iki küreği arasına elini koymuş ve: "*Resûlullah Aleyhisselam vefat etmiştir! Çünkü onun iki küreği arasındaki peygamberlik hâtemi kaldırılmıştır.*" diyerek meseleyi açığa kavuşturmuş, onları ikna etmiştir.⁴⁹

Hz. Peygamber'in eşleri dururken, Hz. Ebubekr'in eşi olan bir kadının gelip cesedi çevirip çıplak sırtına elini koyup bu karara varması da tuhaf bir durumdur. Bu anlatımların esası olmayan bir durum üzerine uydurulduğu kanaatindeyiz. Esası olmayan bir şey üzerinde fazla yorum yapmayı da zait addediyoruz. Ayrıca sahabenin Hz. Peygamber'in Hz. İsa gibi uruç ettiği şeklindeki bir inancı taşıması pek mümkün gözükmemektedir.

Hz. Ömer'in Tutumu

Hz. Peygamber'in vefatı üzerine rivayetlerde ön plana çıkan en meşhur olay, Hz. Ömer'in mescitte Hz. Peygamber'in ölmediğini bağırarak söylemesi olayıdır. Olay şu şekildedir: ⁵⁰ "Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in öldüğünü söylemeleri üzerine: "*Hiç kimseden 'Muhammed Aleyhisselam öldü!' dediğini işitmeyeyim! Yoksa kılıcımı onun boynuna vururum! Resûlullah Aleyhisselam, Musa Aleyhisselamın bayıldığı gibi bayılmıştır! Musa'nın ruhunun urûc ettiği gibi, Resûlullah Aleyhisselamın ruhu da urûc etmiştir! Münafıklardan birtakım adamlar Resûlullah Aleyhisselamın öldüğünü iddia ediyorlar. Vallahi Resûlullah Aleyhisselam ölmemiştir! Fakat Musa b. İmran'ın kırk gece kavminden ayrılıp Rabbine gittiği gibi, o da Rabbine gitmiştir! Vallahi Resûlullah Aleyhisselam da Musa gibi dönecek, öldüğünü iddia edenlerin elleri kesilecektir.* ⁵¹ Vallahi ben Allah'ın Resûlullah Aleyhisselamı 'Öldü' diyen münafık adamların dillerini kestirinceye kadar yaşatacağını umuyorum!"⁵²

Bu sırada Medine dışındaki evine giden Hz. Ebubekir geldi. Hz. Peygamber'i gördükten sonra alnından öptü ve: "*Vallahi, Resûlullah vefat etmiş! İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn=Bizler Allah'ınız! Allah'ın kullarıyız! Ve bizler O'na dönücüleriz! Babam, anam sana feda olsun! Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; Allah sana hiçbir*

⁴³ İbrahim Sarmış, *Hız Muhammed'i Doğru Anlamak*, Konya, 2005, I, 34-36.

⁴⁴ İbn Sa'd, II, 426.

⁴⁵ Belazurî, I, 654.

⁴⁶ Belazurî, I, 655.

⁴⁷ İbn Sa'd, II, 271.

⁴⁸ Belazurî, I, 656.

⁴⁹ İbn Sa'd, II, 272.

⁵⁰ Taberi, II, 232.

⁵¹ İbn Sa'd, II, 267.

⁵² İbn Hişâm, VII, 582; İbn Sa'd, II, 267.

zaman iki kere ölüm acısı tattırmayacak! Vallahi, Allah senin üzerinde iki ölümü birleştirmeyecektir! Sen bir kere ölmüş ve mukadder olan ölüm geçidini geçmiş bulunuyorsun! Bundan sonra senin için bir daha ölmek yoktur!”⁵³

Hiz. Ebubekir, sonra mescide çıktı ve Hiz. Ömer’i oturması ve susması için uyardı. Başarılı olamayınca minbere çıktı ve: "Yüce Allah, Peygamberine daha aranızda iken ölüm haberini vermişti. Sizlerin de (eceliniz gelince) öleceğinizi haber vermiştir. Resûlullah Aleyhisselam ölmüştür! Sizlerden de-Yüce Allahtan başka-hiçbir kimse sağ kalmayacaktır. Nitekim Yüce Allah, "...Allah'ın Zâtından başka her şey helak ve yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve sizler ancak O'na döndürülüp götürüleceksiniz!"⁵⁴ "Herşey fânidir, ancak ululuk ve ikram sahibi olan Rabbinin Zâtı bakidir!"⁵⁵ "Her can ölümü tadıcıdır. Yaptıklarınızın karşılığı, Kıyamet günü size muhakkak verilecektir!" buyuruyor."⁵⁶ "Senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık, sen ölürsün de onlar baki kalır mı? Her can ölümü tadacaktır. Bir imtihan olarak size iyilik ve kötülük veririz. Sonunda Bize dönersiniz."⁵⁷ Ey insanlar! Dikkat ediniz! Sizlerden kim Muhammed'e tapıyor ise, bilsin ki Muhammed (Aleyhisselam) ölmüştür! Sizlerden kim de Allah'a ibadet ediyorsa, hiç şüphesiz Allah Hayyır, ölümsüzdür! Yüce Allah: "Ey Resûlüm! Elbette sen de öleceksin, onlar da öleceklerdir!"⁵⁸ "Muhammed bir resûlden başka bir şey değildir. Ondan önce de nice resûller gelmiş geçmiştir. Şimdi o ölür yahut öldürülürse ökçenizin üzerinde gerisin geriye mi döneceksiniz?! Kim böyle iki ökçesi üzerinde ardına dönerse, elbette ki Allah'a hiçbir şeyle zarar vermiş olmaz! Allah şükür ve sebat edenlere mükâfat verecektir"⁵⁹ Bu âyetler okununcaya kadar, Müslümanlardan birçokları onların nazil olduğunu bilmiyor gibiydiler.⁶⁰ Hiz. Ömer bu âyetleri duyması üzerine: "bunlar gerçekten Allah'ın kitabında geçen âyetler mi?" diye sordu."⁶¹

Bu noktada Hiz. Ömer'in böyle bir itirazı yapıp yapamayacağı sorgulanmalıdır.⁶² Acaba Hiz. Ömer, Hiz. Peygamber'in ölümünü gerçekten kabul etmez mi? Esasen bu rivayetin içinde bile, böyle olmadığı ve onun Hiz. Peygamber'in vefatını kabullenebileceği açıkça veriliyor. Bu rivayetin içinde geçen : 'Öldü' diyen münafık adamların dillerini kestirinceye kadar yaşatacağını umuyorum !."⁶³ sözü bile onun bir gün ölebileceğini, ancak şu anda ölmediğini vurgulamaya yöneliktir. Bu da rivayetin kendi içindeki çelişkisidir. Kaldı ki Hiz. Ömer'in Uhut Savaşı sırasında Hiz. Peygamber'in öldürüldüğünü kabullendiği aktarılır.⁶⁴ Buna göre vefatından 8 sene önce bile onun ölebileceğini kabul eden Hiz. Ömer, 8 sene sonra niye kabul etmesin?

Ayrıca Hiz. Ebubekir'in okuduğu Ali İmran suresindeki âyet, yıllar önce tam 8 yıl

⁵³ İbn Hişâm, VII, 584; İbn Sa'd, II, 268.

⁵⁴ Kasas, 8.

⁵⁵ Rahman, 26, 27.

⁵⁶ Âl-i İmran, 185.

⁵⁷ Enbiya, 34, 35.

⁵⁸ Zümer, 30.

⁵⁹ Âl-i İmran, 144.

⁶⁰ İbn Sa'd, II, 268.

⁶¹ İbn Sa'd, II, 267.

⁶² Konuyla ilgili bkz. İsrail Balcı, "Peygamber Sonrası Hayata İntibak Ve İslâm, Toplumunda Yaşanan Süreç" *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi VI*, (2006), Sayı: 1., sh. 16.

⁶³ Belazurî, I, 651.

⁶⁴ Enes b. Nadr Uhut savaşı sırasında Hiz. Ömer'e Hiz. Peygamber'in durumunu sorunca Hiz. Ömer: "zannedirim öldü" deyince Enes, "o öldüyse Allah haydır" dedi. Bkz. Ebu Yusuf, *Kitabu'l-Harac*, Kahire, 1396, 47; Onun öldürüldüğünü duyan diğer sahabe de onun Allah tarafından korunduğunu, öldürülemeyeceğini söylememişlerdi, İbn Hişâm, V, 332.

önce Uhut Savaşı üzerine inen bir ayettir.⁶⁵ Hz. Peygamber de vefat etmeden önce baygınlıktan ayıldığında bu ayeti okumuştur.⁶⁶ Buna rağmen Hz. Ömer'in Hz. Ebubekir'e dönüp bu ayetin gerçekten Kur'an'da mı geçtiğini sorması,⁶⁷ Uhut Savaşı sonrası inen bu ayetleri 8 yıl boyunca hiç duymaması mümkün müdür?⁶⁸ Yine Hz. Ebubekir dışındaki sahabenin bu ayeti ilk defa duyması mümkün müdür?⁶⁹

Bu meşhur olay bütün sahabenin şaşkın tavırlar içinde olduğu bir ortamda en doğru tavırları ortaya koyan sakin, kargaşalık çıkarmayan, meseleye en tutarlı yaklaşımı yapan kimsenin Hz. Ebubekir olduğunu ortaya koyup bu ortamdaki tavrından ötürü halifelğe de layık olduğuna vurgu yapmaya yönelik bir düşüncenin ortaya çıkmasını sağlamak, böylece Hz. Ebubekir'e bir rol biçmek için üretilmiş bir rivayet olduğu kanaatindeyiz. Bu tür rivayetler, sonuçta Hz. Ebubekir'i ön plana çıkarıp ve insanları haklı olarak "zaten hilafet onun hakkı olmalıdır" düşüncesine sevk etmiş olacaktır.⁷⁰ Tarihteki mezhepler arası kavgaların ilk döneme yansımalarını gösteren en güzel örneklerden biri de bu rivayet olmalıdır.

Bu tür uydurmalar bununla da kalmamış, Abbasilerin hilafet konusunda Şia'ya karşı ne kadar haklı olduğuna destek⁷¹ ve dedeleri Abbas'ın da hilafete en uygun kişi olduğunu göstermek adına rivayetler ortaya konmuştur. Buna göre sahabe Hz. Peygamber'in ölümünü kabul etmezken, Hz. Ebubekir'in okuduğu ilgili ayetleri okuyup onları yatıştıran Abbas'tır.⁷² Yıllardır Kur'an dinleyen sahabe dururken, Müslümanlığı yeni olan Abbas'ın onlara yol göstermesi⁷³ ne kadar tutarlıdır? Düşünmek gerekir.

Ayrıca bu rivayeti uyduranlar bir taraftan Hz. Ali'ye karşı Hz. Ebubekir'in hilafet konusunda ne kadar haklı olduğunu ispata çalışırken, diğer taraftan Hz. Ömer gibi birisine Hz. Peygamber'in ölmediğini ve bir gün gelebileceğini söyletmekle, Şiiilerin Ğaib imam ve mehdi inancının da sonuç olarak yanlışlığını ortaya koymuş olmayı amaçlamış olmalıdırlar. Bu tür bir inancın İslam akaidi açısından olumsuzluğu konusunda yazılan ciltler dolusu kitaplardaki bilgileri burada aktarmayı gereksiz gördüğümüzden bu kadarla yetiniyoruz.

Hz. Ömer'in tavrı ile ilgili bu rivayet hakkında: "*münafıkları engellemek için böyle diyordu.*" gibi bir yorum yapılabilir. Ancak bu yorum, rivayet içindeki çelişkiler, Abbas gibi yeni Müslüman olan birinin bu ayetleri duyup okuması, Hz. Ömer gibi birisinin hiç duymaması ve Hz. Peygamber'in cesedi ortada dururken "onun ölmediği ve Hz. Musa gibi bir gün döneceği" şeklindeki İslam akaidi açısından tutarlı olmayan düşünceleri haykırması onun o zamana kadar gösterdiği tavırlarıyla da çelişkilidir. Hz. Ömer gibi birisinin, bir yanlış düzeltirken bu kadar yanlış bir araya getirmesi düşünülemez kanaatindeyiz.

Cenazenin Yıkanması

Hz. Peygamber, pazartesi günü vefat etmiştir.⁷⁴ Cesedin gömülmesi ise Çarşamba günü akşam gece olmuştur.⁷⁵ Bu arada sıcak iklimde cesedde bir takım bozulmaların vuku bulduğu, karnının şiştiği, küçük parmağının eğildiği gibi insan olan herkesin başına

⁶⁵ Bu ayetin Uhut Savaşı sırasında Hz. Peygamber'in öldürüldüğü şayiası üzerine indiği bildirilir. İlgili ayetin tefsirlerine bkz.

⁶⁶ Belazurî, I, 643.

⁶⁷ İbn Sa'd, II, 267.

⁶⁸ Belazurî, I, 652.

⁶⁹ Belazurî, I, 654.

⁷⁰ Ahmet Akbulut, *Sahabe Devri Siyasî Hadiselerinin Kelamî Problemlere Etkisi*, İstanbul, 1992, 53.

⁷¹ Abbasilerin Şia ile teorik mücadeleleri için bkz. Mehmet Azimli, *X. yy'a Kadar Şii Karakterli Hareketler*, Konya, 2006, 41 vd.

⁷² İbn Sa'd, II, 267.

⁷³ Belazurî, I, 656.

⁷⁴ Vakıdî, 1120.

⁷⁵ Belazuri, I, 657.

gelebilecek durumlar vuku bulsa da bunlar kaynaklarımıza yansıtılmamaya çalışılmıştır.⁷⁶

Hız. Peygamber'in cenazesi Hız. Ali tarafından yıkanmış ve bazı Ehl-i Beyt mensupları da ona yardım etmiştir.⁷⁷ Ancak bu noktada da bir çok abartılı rivayetlere rastlamaktayız.

Bu tür rivayetlerden bazısına göre; Hız. Peygamber'in elbiselerinin soyulup soyulmayacağı tartışılırken, onların uykuya daldığını ve gökten gelen bir sesin onu elbiseleri içerisinde yıkamaları gerektiği şeklinde seslendiği bildirilir.⁷⁸ Ayrıca gaipten gelen seslerin Ehl-i Beyti yönlendirdiği⁷⁹ ve bu seslerin sahibinin Hızır olduğu aktarılır.⁸⁰ Yine Hız. Ali, Hız. Peygamber'i yıkarken çevireceği sırada sanki 30 kişinin cesedi tutup çevirdiğini belirtir. Böylece meleklerin yıkamaya yardım ettiğine telmih yapılır.⁸¹

Sahabe arasında Hız. Peygamber'in nereye gömüleceği hususunda tartışıldığı açıktır ve cenazenin Hız. Aişe'nin odasına gömülmesi kararlaştırılmıştır. Ancak Ehl-i Beyt'i önplana çıkarma adına Hız. Peygamber'in Ehl-i Beyt'e özel bir bilgi verdiği ve "beni yıkayın, Cebrail Mikail namaz kılsın, sonra Ehl-i Beyt kılsın ve buraya gömün"⁸² dediği aktarılır. Ehl-i Beyt'i önplana çıkaran bu rivayetlere karşılık, sadece Hız. Ebubekir'in bildiği ve başka hiçbir sahabenin bilmediği (!) hadis ile "Allah, bir peygamberin ruhunu kendisinin gömülmesini istediği yerden başkasında almaz" hadisini aktararak şu andaki yerine gömülmesini sağladığı aktarılır.⁸³ Bu rivayet de Hız. Ebubekir'in halifelğe layık olduğuna destek adına Şia'nın aktarımlarına karşı ortaya konulduğu aşikârdır.

Hız. Fatıma'nın Küsmesi

Hız. Peygamber'in vefatı üzerine Hız. Fatma'nın ilk halife Hız. Ebubekir'sen miras olarak mal istediği, bunun üzerine sadece Hız. Ebubekir'in bildiği ve başka hiçbir sahabenin aktarmadığı: "Bize mirasçı olunmaz: Biz ne bırakırsak, sadakadır. Benim mirasçılarım, bir dinar bile bölüşemezler." şeklindeki bir rivayeti aktararak ona mal vermediği, bunun üzerine Hız. Fatma'nın Hız. Ebubekir'e küstüğü ve vefatına kadar konuşmadığı aktarılır.⁸⁴

Şiiler, Hız. Ebubekir'in Hız. Fatma'ya mal vermediği gibi haksız eleştirilerine karşılık, Hız. Ebubekir'i savunma adına bu tür rivayetler uydurulmuştur. Bunlar Hız. Ebubekir'i temize çıkarmaya yönelik rivayetlerdir. Ancak sonuçta bu tür rivayetler, Hız. Fatma'nın 6 ay boyunca halife ile küs kaldığı gibi bir ithamı da içinde barındırmak zorundadır. Bütün bunlar maalesef Hız. Ebubekir'i temize çıkarmaya yönelik çabaların bir ürünüdür ve bunlar yapılırken sahabeye ithamlara varan sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir.

Kur'an'ın Toplanması

Hız. Peygamber'in vefatından sonra Arabistan'ın değişik yerlerindeki kabileler, merkeze karşı ödedikleri vergileri vermemek üzere isyan ettiler. Bu tavırları ile siyasi birliktelikten çıktıklarını ilan etmiş oluyorlardı. Aslında bir kısmı dinden çıkmamıştı, ancak siyasi olarak ayrılık istiyor, Medine'nin hâkimiyetine kafa tutuyordu. Sahabe arasında bunlara karşı nasıl bir muamele yapılacağı konusu tartışıldı. Kimi sahabe bu toplulukların

⁷⁶ Bu konuda aktarılan kimi rivayetler, o dönem toplumu tarafından çok sert söylemlerle karşılanmış, bu tür bir rivayeti aktaran Vekii isimli bir muhaddis, idamdan dönmüş, Medineliler tarafından taşlanmaktan kaçırılarak kurtulmuştur. Vekii, dönemin önemli fakihlerinden Süfyan b. Üyeyne tarafından hakkında övgüler düzülen bir bilginidir. Bu rivayet konusunda çok detaylı bilgiler ve konunun kaynakları için bkz. Said Hatipoğlu, *Müslüman Kültürü Üzerine*, Ankara, 2004, 149-156.

⁷⁷ Belazurî, I, 658.

⁷⁸ İbn Hişâm, VII, 593; İbn Sa'd, II, 276; Belazurî, I, 658.

⁷⁹ Yakubi, *Tarihu'l-Yakubî*, Beyrut, 1993, I, 444.

⁸⁰ İbn Sa'd, II, 260.

⁸¹ İbn Sa'd, II, 278.

⁸² Belazurî, I, 653.

⁸³ İbn Sa'd, II, 292.

⁸⁴ Buhari, Feraiz, 2.

dinden çıkmadıklarını, bunlara nasıl savaş açılabileceğini söylediklerinde Hz. Ebubekir, bunlara karşı açılan savaşın dinden çıkmalarından kaynaklanmadığını belirtmek adına merkeze verdikleri vergiyi vermedikleri için savaşılacağını belirtti ve bu konuda ısrarlı davrandı.⁸⁵

Onun bu tavrı gerçekten çok yerinde idi. İnsanlar din konusunda zorlanamazdı, ancak siyasi bir birliktelik için söz verip sözünden cayan bu insanlara savaş için yeterince sebep vardı.⁸⁶ Bu kabileler Müslümanların onları zorlaması olmaksızın Hz. Peygamber döneminde 9. yılda gelip beraber yaşamak ve siyasi olarak birlikte bulunmak üzere söz vermişlerdi ve şimdi caydıklarını ilan ediyorlardı. Bu anlamda bunlara savaş açılma hakkı doğmuş oluyordu.

İşte bu kabilelerle yapılan savaşlarda Kur'an bilen sahabeden önemli bir kısmı şehit oldu. Bu durum Müslümanları Kur'an'ın kaybolacağı endişesine sevk etti. Onlar hiçbir zaman şimdilerde Müslümanların devamlı olarak dile getirdikleri: “onu biz indirdik ve yine onu biz koruyacağız”⁸⁷ ayetini dile getirip “Kur'an'ı Allah korur” demediler.⁸⁸ Tersine hafızların şehit olması üzerine kaybolabileceğinden hareketle, Kur'an'ın iki kapak arasına getirilmesi gerektiğini düşündüler. Bu sebeple bir komisyon kurup sahabeden Kur'an'dan bildiklerini getirmelerini istediler ve nihayet Kur'an iki kapak arasında toplanmış oldu.

Ancak bu noktada Kur'an'ın Hz. Peygamber'e indiği gibi mi toplandığı yoksa eksik olup olmadığı konusunda bir kısım tereddütler de bizzat o dönemdeki Kur'an'a hâkim sahabe tarafından dile getirildi. Bunlardan Abdullah b. Mesut, Muavvizeteyn surelerinin Kur'an'dan olmadığı,⁸⁹ bunların sadece bir dua olduğu düşüncesindeydi⁹⁰ ve ömrünün sonuna kadar da bu sureleri kendi mushafına koymadı.⁹¹ Onun komisyon başkanı Zeyd b. Sabit'in mushafına çok yoğun tenkit ve reddiyeleri bulunmaktaydı.⁹² Hz. Peygamber'in Kur'an konusundaki uzmanlardan saydığı İbn Mesut ve -aşağıda aktaracağımız 4. Örnekte olduğu gibi- Ebu'd-Derda'nın bu konudaki şüpheleri önemsenmelidir.⁹³ Ayrıca Kunut dualarının Kur'an'dan ayetler olduğu konusunda bir takım rivayetler bulunmaktadır.⁹⁴ Yine Müseylime ile yapılan savaş sonucu Kur'an'dan bazı ayetlerin kaybolduğu açıkça bildirilmektedir.⁹⁵

Bu aktardıklarımız dışında bir takım örnekler de vereceğiz. Ne var ki bu tür rivayetler, genel olarak: “onu biz indirdik ve yine onu biz koruyacağız” ayeti kerimesi gündeme getirilerek bu tür rivayetler, örtülmeye çalışılmıştır. Burada bu düşüncenin tersine, hadis kitaplarına giren bazı rivayetleri aktarıp sonra bu rivayetleri nasıl anlamamız gerektiğini ortaya koymak istiyoruz.

Unutturulan Sureler

Müslim'in aktardığına göre; “Ebû Mûsâ El-Eş'arî Basralıların hafızlarına haber gönderdi. Bunun üzerine Kur'ân-ı Kerim'i iyi okuyan üçyüz hafız (gelerek) onun yanına girdiler. Ebû Mûsâ (onlara): “Sizler Basralıların en iyileri ve hafızlarısınız. Kur'ân'ı tilâvet

⁸⁵ Bu konuda bkz. Mehmet Azimli, “Hulefa-i Raşidin Döneminde Gerçekleşen İlk Fetihlerin Sebepleri Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *İstem*, Sayı, 6, Konya, 2005.

⁸⁶ Bkz. Balci, 16.

⁸⁷ Hicr, 9.

⁸⁸ bkz. Hasan Elik, *Kuran'ın Korunmuşluğu Üzerine*, İstanbul, 1998, 145.

⁸⁹ Buhari, Tefsir, 113; İbn Hibban, *Kitabu's-Sikat*, Hudud, X, 274; İbn Hanbel, *Müsned*, V, 130.

⁹⁰ Adil Yavuz, “Kur'an'da Eksiklik Olduğu İddiaları Bağlamında Bazı Surelerle İlgili Rivayetler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Marife*, yıl 6, sayı 1, Konya, 2006.

⁹¹ Bkz. Suyuti, *el-İtkan*, İstanbul, 1978, I, 86.

⁹² Zehebi, 1 490.

⁹³ Buhari, *Menakıbu'l-Ensar*, 16.

⁹⁴ Abdurrezzak, *el-Musannef*, Beyrut, 1403, III, 114.

⁹⁵ Abdurrezzak, VII, 330.

edin. Sakın (Kur'an okumadan) üzerinizden uzun zaman geçmesin. Sonra sizden öncekilerin kalpleri gibi sizin de kalpleriniz katılaşıır. **Biz (vaktiyle) bir sûre okurduk. Onu gerek uzunluk; gerekse şiddet hususunda Berâe sûresine benzetirdik. Sonra o sûre bana unutturuldu. Yalnız ben, ondan şunları ezberimde tutabildim:** “Âdemoğlunun iki vadi dolu malı olsa, mutlaka bir üçüncüsünü daha ister. Âdemoğlunun karnını ancak toprak doldurur.” **Bir sure daha okurduk, onu müsebbihât denilen surelerden birine benzetirdik. Bana o da unutturuldu. Ancak o sureden şu ayet ezberimdedir:** Ey îmân edenler! Yapmadığınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Sonra bunlar boyunlarınıza bir şahadet olarak yazılır da, kıyamet gününde onlardan mesul olursunuz.”

Bir önceki rivayette İbni Abbas aynı hadisi aktarır ve: “**Bu Kur'ân'dan mıdır, değil midir, bilmiyorum.**» şeklinde şüphesini ortaya koyar.⁹⁶

Aktardığımız hadise göre; Hz. Peygamber döneminde nazil olan Kur'an'ın bir kısmı, şu anda elimizde mevcut değildir. Bu surelerden bazı ayetleri, Ebu Musa hatırlıyorsa da surelerin tamamının unutturulduğunu belirtiyor. Bu sebeple hafızlara çok okumaları gerektiğini hatırlatıyor. Adeta “*bizim düştüğümüz hataya düşmeyin. Biz tekrar etmediğimiz için unuttuk, siz de tekrar etmezseniz unutursunuz.*” demek istiyor. Hadisi şerh eden bilginler de bu eksikliği kabul ettiklerinden dolayı ve bu tür rivayetleri bir yere oturtabilmek için Kur'an ayetlerini üç bölüme ayırarak bir sınıflamaya gitmek zorunda kalmışlardır. Bu tür sınıflamaları tefsir ilmiyle uğraşan bilginler de kabul etmişlerdir.⁹⁷ Buna göre Kuran Ayetleri üç sınıftır:

1-Hükmü neshedilip, lâfzı neshedilmeyen âyetler. Neshedilen âyetlerin ekserisi bu kabildendir.⁹⁸

2-Hem lâfzı hem hükmü neshedilenler. «Süt çocuğunu üç defa emzirmek, hürmet isbât eder.» âyeti gibi.

3- Lâfzı neshedilip, hükmü baki olan âyetler. Usûl-i fıkıhda misâl gösterilen ihtiyar erkekle ihtiyar kadının zinadan dolayı recm edilmeleri âyeti bu kabildendir. **Allah Teâlâ hikmeti iktizâsı bâzı âyetleri unutturmıştır.**⁹⁹

Bu sınıflamanın açık anlamı; şu andaki elimizdeki mushafta Hz. Peygamber'e inen bir kısım ayetlerin olmadığıdır. Bize ulaşan Kur'an'ın sahabenin hatırladıklarından oluşan vahiyler olduğudur. Bu düşünceyi çoğu klasik ulema benimsemektedir.

Tahrimin Beş Defa Emmekle Sübüt Bulması Babı

Müslim'in aktardığına göre; “Hz. Âişe: **(Bilinen on defa emzirme hürmet isbât eder.)** âyeti, indirilen Kur'ân meyânında idi; sonra bu adet beş malum emme ile neshedildi; hattâ Resûlüllah bu on sayısı Kur'ân meyânında okunurken vefat etti; dedi.”

“Amra Hz. Âişe'yi, haram kılan sütü anlatırken dinlemiş. Âişe şunu söyledi: «**Malûm on defa emme.**» âyeti Kur'ân'da nazil olmuştur. Sonra «Beş malûm emme.» âyeti de nazil oldu.»¹⁰⁰

Şarihler bu hadisin açıklamasında şöyle derler: “Hz. Âişe'nin bu rivayetlerinden anlaşılman şudur: Süt hakkında indirilen ilk ayette süt hükmünün on defa emmekle sabit olacağı bildirilmiştir. Sonra bu ayet süt hükmünün beş defa emmekle sübut bulacağını bildiren ayetle neshedilmiştir. Bilâhare (beş defa ayetinin tilâveti de neshedilmiş, fakat hükmü kalmıştır. Ancak son nesih o kadar gecikmiş ki Resûlüllah'ın vefatında sahabeden

⁹⁶ Müslim, Zekat, 119.

⁹⁷ Suyuti, II, 28.

⁹⁸ Kimi bilginler, Kuran'da mevcut olduğu halde sünnet tarafından da hükmü neshedilen ayetler olduğunu belirtip buna örnek olarak da Nisa, 13-14. ayetleri ve bunu nesheden hadis olarak da “*varis için vasiyet yoktur*” hadisini aktarırlar. Bkz. İbn Kuteybe, *Hadis Müdafası*, Çev; Hayri Kirbaşoğlu, İstanbul, 1989, 305.

⁹⁹ Ahmet Davutoğlu, *Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi*, İstanbul, trz, V, 469.

¹⁰⁰ Müslim, Rada, 24.

bazıları bunu duymadıkları için ayeti hâlâ Kur'an diye okurlarmış. Tilâvetin neshedildiğini duyunca artık onu okumaz olmuşlar. Yâni beş defa emmenin hükmünü ispat ettiğini bildiren ayetin tilâveti neshedilmişse de hükmü bakidir. Bu mesele: «İhtiyar erkeklerle ihtiyar kadın zinâ ederlerse onları hemen recmedin!» ayetine benzer. Mezkûr ayetin dahi tilâveti neshedilmiş; fakat hükmü bakidir. Hatta Hz. Âişe'nin : «Bu hüküm benim yatağımın altında bulunan bir sahifede vazıh idi. Resûlüllah dünyadan gidince biz onu teçhiz ve tekfîn ile meşgul olurken tavuklar girerek bu sahifeyi yemişler.» dediği rivayet olunur. Hanefîler'den Kemâl b. Hümmam ayetin yalnız tilâvetinin değil, hükmünün de neshedildiğini bildirmiştir.¹⁰¹

Bu hadisi şerh eden bilginler de bu hadis gereği Kur'an'da bazı ayetlerin yokluğunu kabul ediyorlar ve bunu izah sadedinde yukarıda verdiğimiz tasnife göre meseleyi anlamaya çalışıyorlar.

Zina Eden Evli Kimsenin Recmi Babı

Müslim'in aktardığına göre; “Abdullah b. Abbâs'ı şunu söylerken işitmiş: “Ömer b. Hattâb, Resûlüllah'ın minberi üzerinde otururken şöyle dedi: «Hiç şüphe yok ki Allah, Muhammed AS'ı Hak (din) ile göndermiş ve kendisine kitabı indirmiştir. Ona indirilenlerden biri de recm ayetidir. **Biz bu ayeti okuduk, belledik ve anladık.** Resûlüllah recmetti; ondan sonra biz de recmettik. Ama insanların üzerinden uzun zaman geçerse korkarım biri: Biz Allah'ın kitabında recmi bulamıyoruz, der de Allah'ın indirdiği bir farızayı terk etmekle dalâlete düşerler: Gerçekten erkek ve kadınlardan zina eden kimse üzerine recm, Allah'ın kitabında haktır.”¹⁰²

Buhari'deki rivayette şu farklılık göze çarpıyor: Hz. Ömer: “Şübhesiz ki, Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi ve O'na Kitâb indirdi. **Allah'ın indirdiği şeyler içinde Recm Ayeti de vardı. Bizler o ayeti okuduk, akledip anladık ve iyice ezberledik.** Bunun içindir ki, Rasûlüllah recm etti, O'ndan sonra biz de recm ettik. Ben insanlara zaman uzayıp da bir sözcünün: "Biz Allah'ın Kitâbı'n'da recm âyetini bulmuyoruz" demesinden ve Allah'ın indirmiş olduğu bir farızayı terketmeleri suretiyle insanların sapıklığa düşmelerinden endişe ediyorum. Recm, Allah'ın Kitabı'nda sabit bir haktır. Bu, erkeklerden ve kadınlardan evlenip de zina eden, zinası da beyyine ile yâhud gebelik ile yâhud da i'tirâf ile sabit olan kimselere uygulanır.

Sonra bizler Allah'ın Kitabı'ndan okumakta olduğumuz şeyler içinde: "Babalarınızdan yüz çevirmeyiniz! Şu muhakkaktır ki, sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz (babalarınızdan başkalarına mensûbluk iddia etmeniz) sizin küfrünüz, nankörlüğünüzdür yâhud Sizin babalarınızdan yüz çevirmeniz, muhakkak sizin için bir küfürdür!" sözleri de vardı!"¹⁰³

Bu rivayetin şerhinde şöyle denilmektedir: “Peygambere indirilenler arasında «**ihtiyar erkeklerle ihtiyar kadın zina ederlerse kendilerini behemehal recmedin!**» ayeti de vardı. Sonra ayetin hem lâfzı hem hükmü neshedilenlerden oldu. Lâfzı neshedilenlere Kur'ân hükmü verilemez; namazda okunamazlar. Ashâb-ı kiram'in bunları yazmamaları, mushafa yazılmayacaklarına delildir. Hz. Ömer'in korktuğu bilâhare hakikaten Müslümanların başına gelmiş; Haricîler'le Mu'tezile'den bazıları recmi inkâr etmişlerdir. Ömer'in bu ihbarı kerametleri cümlesindedir.”¹⁰⁴

¹⁰¹ Davutoğlu, VII, 369.

¹⁰² Muslim, Hudud, 15.

¹⁰³ Buhari, Muharibin, 16.

¹⁰⁴ Davutoğlu, VIII, 351; Bu konuda Yusuf Ziya Keskin'in, *Recm Cezası*, İstanbul, 2001, kitabında geniş bilgiler verilmektedir. Bu kitap hakkında önemli tenkit ve değerlendirmeler için bkz. Ahmet Keleş, “Hadis İlminde İsnadın Otoritesi Veya Akla Rağmen Hadis Okuyuculuğunun Çağdaş Bir Örneği “ *Recm Cezası*” Çalışmasına Eleştirel Bir Bakış”, *CÜİFD*, sayı. 2, Adana, 2004.

Leyl Suresi 3. Ayet

Buhari, nakletmektedir; Alkame şöyle demiştir: “Ben Abdullah ibn Mes’ûd’un talebelerinden birkaç kişi içinde iken Şam’a girdim. Bizim gelişimizi Ebu’-d-Derdâ işitmiş, akabinde bizim yanımıza geldi de: *çinizde Abdullah ibn Mes’ûd’un kıraati üzere okuyan kimse var mı? diye sordu. Biz: Evet var, dedik. Ebu’-d-Derdâ: Hanginiz en iyi okuyan? dedi. Arkadaşlarım işaret edip beni gösterdiler. Ebu’-d-Derdâ bana: Oku! dedi. Ben " Ve’l-Leyli izâ yağşâ ve’n-nehâri izâ tecellâ ve’z-zekerî ve’l-ünsâ" şeklinde (Mâ’nın hafızıyla) okudum. Ebu’-d-Derdâ: Sen bu okuyuşu hocan İbn Mes’ûd’un ağzından mı işittin? diye sordu. Evet, dedim. Ebu’-d-Derdâ: Ben de bu okuyuşu Peygamber (S)’in ağzından işitmişimdir. Bu Şamlılar, **bize karşı dayatıp, bu okuyuşumuza razı olmuyorlar, vallahi ben de onlara tâbi olmuyorum dedi.**”¹⁰⁵*

Buhari’de geçen bu rivayete göre; elimizdeki mushafta okuduğumuz Leyl Suresi’nde (**vema haleka** şeklinde iki kelimelik) fazlalık gözüküyor. Buhari’nin aktardığına göre; Hz. Peygamber’in kendilerinden Kur’an’ı almamızı öğütlediği sahabeden İbn Mesut ve Ebu’-d-Derda bu fazlalığı okumuyorlardı ve anlaşılan Ebu’-d-Derda’nın Şamlılar dediği Emevilerin dayattığı şu anda elimizdeki Kur’an’a da muhalefet ediyorlardı.

Bu aktardığımız rivayetler, Buhari ve Müslim’de geçmektedir. İslam Tarihi boyunca gerek hadis şarihleri, gerek tefsir usulcülerinden oluşan klasik İslam bilginlerimizin genel tavrı, bu rivayetleri kabul yönünde olmuştur. Bu bilginlere göre; rivayetlerde bahsedilen, ancak elimizdeki Kur’an’da bulunmayan bu ayetler, lafzı nesholunan ayetlerdir ve bunlardan kiminin lafzı nesholunmuş hükmü halen bakidir ki; Recm ayeti buna örnektir. Kimi de hem lafzı hem de manası nesholunmuştur ki; 10 süt emmenin haram kılacağı ayet de buna örnektir.

Buna karşın “onu biz indirdik ve yine onu biz koruyacağız” ayeti kerimesini delil göstererek Kur’an’da hiçbir değişikliğin olmasının mümkün olmadığını, onun Allah’ın koruması altında olduğunu, bu sebeple bu tür rivayetlerin Kur’an’ın eksik olduğunun göstergesi olabileceğinden dolayı hepsinin reddedilerek elimizdeki Kur’an’ın Allah’ın indirdiği gibi bize ulaştırıldığını, bu ulaştırmada esas amilin ilahi koruma olduğunu ve bu korumanın günümüzde de aynen devam ettiğini savunmak, pek tutarlı gözükmemektedir.¹⁰⁶

Esasen bu ayetin anlamı, Kur’an’ı kıyamete kadar koruma anlamında değil, nüzul döneminde müşriklerin; Şeytanın Kur’an’a müdahale ettiği ve Kur’an’a bazı unsurları karıştırdığı iddialarına karşı Şeytandan koruma anlamında olduğunu müfessirler belirtirler, biz de bu kanaatindeyiz.¹⁰⁷ Çünkü Allah, indirmiş olduğu kutsal kitapları tahrif olmaktan korumayı taahhüt ediyorsa, neden daha önce indirmiş olduğu Tevrat ve İncil’in korunmasını da sağlamamıştır? Eğer ilahi kitaplar korunuyorsa daha öncekiler de korunmalı değil miydi?¹⁰⁸ Bu iki kutsal kitabın insanlar eliyle değiştirildiği, birinin (Zebur) neredeyse yok edildiği, Kur’an ayetleri ile sabit olduğu gibi kendi din mensupları da bu kitapların içindeki peygamberlerin vefatından sonraki olaylardan bahsettiği için daha sonra değiştirilmiş olduğunu zımnen kabul etmiş oluyorlar. Zaten İncil’in bir adet olmaması da bunun göstergelerinden sadece biridir ve o İncil’i yazan havarinin aklında kalanlardan ve yorumlarından başka bir şey değildir.

Bu durumda şunu söyleyebiliriz; Tevrat ve İncil yaklaşık 15 asır öncesine kadar değişikliklere uğramış olsa da yaklaşık son 15 asırdır onlarda da bir değişiklik göze çarpmamaktadır. Bu durum, tarihin belli bir diliminden sonra bütün eser ve çalışmalar için de

¹⁰⁵ Buhari, Tefsir, 343.

¹⁰⁶ Bu konuda konuyu çok titiz bir şekilde araştıran bir çalışma olarak bkz. Elik, 145.

¹⁰⁷ Bkz. İlgili ayetin tefsiri için Taberi.

¹⁰⁸ Elik, 156.

geçerlidir. Bu anlamda bırakalım kutsal kitapları, sözgelimi Buhari'yi kim değiştirebilir? Yazıldığı dönemden bu tarafa aynen korunmaktadır. Ancak bu koruma ilahi bir koruma değil, beşeri bir korumadır. İnsanlık tarihinin belli bir döneminden sonra yazının gelişmesi, kâğıdın bollaşması ile artık önemli eserlerin yok edilmesi ve değiştirilmesi mümkün olmayan hale gelmiştir. Günümüzde Japonya'dan Fas'a kadar alacağınız Kur'an nüshaları arasında değişiklik göremezsiniz. Aynı durum İncil ve Tevrat için de geçerlidir.

Bu durumda şöyle bir sonuca varmak mümkündür. Kur'an, günümüze ilahi bir koruma ile değil, beşeri bir koruma ile ulaştırılmıştır. Bu konuda sahabenin yoğun bir faaliyeti mevcuttur. Eğer onların ilk planda Kur'an'ı iki kapak arasına getirmiş olmaları olmasaydı, günümüzde İncil'de olduğu gibi, farklı sahabenin oluşturmuş olduğu değişik sıralamalar halinde Kur'an'lar mevcut olacaktı. Belki de bunun sonucu olarak Hıristiyanların yaşamış olduğu İznik Konsülü macerasının bir benzerini Müslümanlar da yaşayacaklardı. Kur'an'ın cem edildikten sonra sahabeye dinletilmesi ve onaylatılması rivayeti de esasen bize Kur'an'ın ilahi bir koruma altında olmadığını ve sahabenin üstün gayretleri ile muhafaza edildiğini göstermektedir.

Ayrıca Hz. Ömer'in Kur'an'ı bir araya getirme konusundaki çabası onun büyüklüğün göstergelerinden biridir. Tehlikeyi sezerek derhal girişimde bulunmuş ve çağlar boyu Müslümanların yaşayabilecekleri problemin o dönemden halledilmesini sağlamış ve halife Hz. Ebubekir'i harekete geçirerek Kur'an'ı iki kapak arasına aldırıp resmi mushafın oluşmasını sağlattırıştır. Bunun sonucunda diğer sahabein ellerindeki farklı mushaf derlemeleri zaman içinde yok olmuştur. Onun bu girişimi olmasaydı, yukarıda değindiğimiz gibi farklı nüshalar arası problemlerle uğraşan bir İslam Dünyası ile karşı karşıya kalınabilir, herkes kendi elindeki Kur'an'a itibar eder ve sonuçta İslam medeniyeti günümüze bu şekilde ulaşması mümkün olmayabilirdi.

Kur'an'ın tertibi konusu da tartışılan bir meseledir. Hz. Peygamber'in bir takım sureler arası tertipler yapmış olduğu bilinse de, bunun bütün Kur'an'a yansımadağı açık bir gerçektir. Bu konuda bizim kanaatimiz Kur'an'ın tertibinin de sahabe komisyonu tarafından oluşturulduğu şeklindedir. Bu durum, sure sıralamasında olduğu gibi, ayetlerin sıralamasında da geçerlidir. Sureler sıralanırken, büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Ayetlerin tertibinde ise zaman zaman tertip hataları, takdim tehirler göze çarpmaktadır.¹⁰⁹

Sonuç olarak elimizdeki Kur'an, sahabenin gayretleri ile toplanmış ve korunarak günümüze ulaştırılmıştır. Bu yapılırken, İncil'in oluşumunda havari katkı ve eklemeleri olduğu gibi, sahabenin bir ilavesi ve yorumu söz konusu olmamıştır. Sadece eksik bırakılan bir takım ayetlerin Hz. Osman dönemindeki çoğaltma sırasında ilave edildiği söylenebilir.¹¹⁰ Ancak sonuçta Hz. Peygamber'e indirilen ayetlerin hepsinin bize ulaşmadığı ortaya çıkmaktadır ki bu düşünceye klasik İslam bilginleri de katılmaktadır ve ne tür izahlar getirdiklerini yukarıda ifade etmiştik.

Sahabe, Hz. Peygamber'den duyduklarını ve hatırlayabildiklerini yazıya geçirmişler ve böylece bize ulaşmasını sağlamışlardır.¹¹¹ Bunun sağlanmasındaki en önemli avantaj,

¹⁰⁹ Konu ile ilgili çalışmasında Ahmet Keleş, Bakara-144 ve 238, Ahzab-55, Ali İmran-129 gibi ayetlerden hareketle bu ayetlerin tertibinin Kuran toplanırken karıştırıldığını, ayetlerin yerinin başka bir yerde olması gerektiğini uzun tahlillerle izah etmektedir. Bkz. Ahmet Keleş, "Kuranın Cemi Ve Tertibi", *İslami Araştırmalar*, yıl 14, sayı 1, 2001.

¹¹⁰ Buhari, Tefsir, 240.

¹¹¹ Bu çalışma sonucu bazı okuma farklılıkları da oluşmuş, bu durum daha sonraki harekeleme ve yazım hatalarına da sebep olmuştur. Bu anlamda Kuran'daki yazım hataları konusunda Yunus, 22; Taha, 63; Hac, 17; Fussilet, 11. Ayetler verilmektedir. Alfred Guillaume, "Garpte İslam Tetkikleri", *İslam Tetkikleri Enstitüsü*, İstanbul, 1954, Editör; Zeki Velidi Togan, C, I, Cüz, 1-4; Daha geniş izahlar için bkz. P. Newton-Refiku'l-Hakk, "Kuran'da Gramer Hataları", Çev; Cevat Ergin, Ali Akay, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. I, Diyarbakır, 2005, 173-199.

Arapların sözlü geleneğe hakim olmaları ve ezber olayının yaygın olmasıdır. O dönemde herkes binlerce beyit şiiri rahatlıkla bilebiliyordu. İşte Kur'an öncelikle bu şekilde korundu. Sonra Hz. Peygamber'den yaklaşık bir iki asır sonra kâğıdın İslam Dünyasına yoğun bir şekilde girmesi Kur'an'ın korunmasını da kolaylaştırdı. Bu durum sadece Kur'an'ın değil o dönemde yazılan birçok klasik eserin de korunmasını sağladı. İlk 1.5 asır da yazılan eserlerin günümüze ulaşması bunun göstergesidir. Nöldeke; "Yahudiliğin 5 asırda sistematik yapısına kavuştuğunu, İncil'in ise derli toplu hale gelmesinin 4 asır sürdüğünü, Oysa Kur'an'ın Mushaf hale gelmesinin Hz. Peygamber'in vefatından iki üç sene sonra olduğunu" belirterek bu önemli başarıya temas eder.¹¹²

Sahabe döneminin üstün gayretleri ile toplanan Kur'an, İncil'in düştüğü duruma düşmemiştir. Bu titiz çalışma, İncil'de olduğu gibi farklı Kur'an nüshalarının ortaya çıkmasını da engellenmiştir. Sonuçta Kur'an, sahabenin koruması altında bir sonraki nesle ulaştırılmış ve o günden bu güne de insanların gayretleri ile korunmaktadır.

Bu durum, bu kadar devasa ve önemli bir işi yapan sahabenin ne kadar başarılı olduklarının en önemli bir göstergesidir. Kâğıdın ve malzemenin bu kadar az olduğu bir dönemde, sadırlardaki ayetleri satırlara bu kadar az hata ile geçirebilmek çok zor ve fedakârlık isteyen bir iştir. Ancak sahabe toplumu bunu başararak ümmeti yüzyıllar sürecek kargaşalıklardan kurtarmışlardır. Bu sebeple her biri ne kadar şükranla anılsa eksik kalacaktır.

¹¹² Nöldeke, *Kuran Tarihi*, Çev; Muammer Sencer, İstanbul, 1970, 141-143.